

Tillaga
Afgreiðsla

A 1938/UHN
Norræna sjálfbærninefndin

Nefndarálit um þingmannatillögu um sameiginlegt átak um fæðuöryggi á Norðurlöndum (A 1938/UHN)

Norræna sjálfbærninefndin leggur til að Norðurlandaráð beini tilmælum til Norrænu ráðherranefndarinnar um

að hún samhæfi betur rannsóknir og þróun á lífrænni ræktun og nytjaræktun auk ráðgjafar um ræktun sem tekur tillit til breyttra gróðurastæðna vegna loftslagsbreytinga á Norðurlöndum

að auka fæðuöryggi [og auka og setja metnaðarfulltri markmið um] sjálfsnægtastig Norðurlandabúa svo að löndin verði betur í stakk búin til að mæta loftslagsbreytingum, betur vernduð gegn kreppum og viðsjám og betur búin til að halda uppi sjálfbærri [búfjárrækt og] nytjarækt þrátt fyrir nýjar gróðurastæður

að stuðla að því að norræna erfðaauðlindastofnunin NordGen haldi áfram að treysta fæðuöryggi á Norðurlöndum með hliðsjón af loftslagsbreytingunum og að þróa hlutverk hennar áfram

Bakgrunnur

Eitt af verkefnum norræns velferðarsamfélags er að sjá til þess að fæðuframboð skuli nægja öllum óháð loftslagsbreytingum. Fæðuöryggi er best aukið með samvinnu þar sem lönd geta deilt reynslu og fundið samstarfsfleti sem geta gagnast öllum.

Auka þarf fæðuöryggi og sjálfsnægtastig í löndunum okkar. Það hafa krísur liðins árs sýnt okkur fram á. Öllu máli skiptir að Norðurlönd vinni með virkum hætti að því að draga úr þeirri áhættu sem fylgir þeim breytingum á hagvexti sem loftslagsbreytingar hafa í för með sér. Það er mál sem varðar bæði öryggi og sjálfbærni. Við þurfum að framleiða prótín og næringarríkar nytjaplöntur með sjálfbærum og lífrænum hætti. Bæði nú og til framtíðar með neytendur jafnt sem dýrahald í huga. Við vitum að áhrif loftslagsbreytinga koma hraðast fram á norðurheimskautsvæðinu, og sérstaklega Grænlandi, og því þurfa Norðurlönd að vera undirbúin undir hraðari breytingar í umhverfi okkar.

Nýjar aðferðir, nýjar nytjaplöntur

Sænski landbúnaðarháskólinn SLU er með í gangi nokkur samnorræn verkefni á sviði

nýsköpunar í landbúnaði. Stór hluti þeirrar vinnu hefur falist í að viðhalda núverandi plöntutegundum, en það er mikilvægt fyrir fæðuöryggi og vöruþróun. Í núverandi heimsástandi og með viðskiptahagsmuni landanna hvers í sínu lagi til lengri tíma í huga þarf að gera meira til að finna nýjar plöntutegundir fyrir nýjar aðstæður. Það er Norðurlöndunum í hag að þróa rannsóknir á hagkvæmni þess að rækta nytjajurtir sem henta breyttum ræktunarskilyrðum. Í þeirri vinnu er mikilvægt að finna ræktunaraðferðir sem eyðileggja ekki vistkerfið eða hafa í för með sér loftslagsáhrif sem geta haft afleiðingar í för með sér fyrir landbúnað.

Sjálfbær og lífrænn landbúnaður er ekki jafn viðkvæmur og hefðbundinn landbúnaður er fyrir hindrunum í vegi verslunar með hrávöru á borð við stríð og krísur. Takmarkað framboð á fosfór, ammoníaki og þar með tilbúnum áburði er til marks um það nú [1]. Einnig hafa raskanir orðið á markaði próteina fyrir dýrafæðu á undanförunum árum og það er frekari hvati að aukinni framleiðslu á Norðurlöndum á próteinum úr jurtaríkinu í dýrafóður [2].

Norræna erfðaaudlindastofnunin NordGen, sem stendur fyrir Nordic Genetic Resource Center, er sameiginlegur genabanki Norðurlanda og þekkingarmiðstöð erfðarannsókna. NordGen vinnur með erfðaaudlindir plantna, búfánaðar og skóga fyrir Norðurlöndin.

Eitt af þeim verkefnum sem NordGen sinnir er norrænt samstarfs opinberra aðila og einkaaðila um forkynbætur. Þetta samstarf hefur það markmið að efla plöntukynbótastarf á Norðurlöndum. Samstarf um hagnýta plönturæktun og rannsóknir á forkynbótum er mikilvægt tæki til að tryggja þróun norræns landbúnaðar.

NordGen gegnir afar mikilvægu hlutverki fyrir Norðurlönd og heiminn allan hvað varðar fæðuöryggi. Í dag eru aðeins um 10-20 plöntur ræktaðar í almennri framleiðslu en þeim gæti fjölgað samhliða aukinni þróun og afkastagetu miðstöðvarinnar, sem og með ýmsu samstarfi og samstarfsverkefnum.

Framvegis þurfa birgðir fræja og plantna ekki aðeins að varðveita þær tegundir sem finnast í dag, heldur einnig stuðla hratt að þróun plantna sem geta viðhaldið fæðuöryggi í framtíðinni. Veita þarf NordGen fjármagn og úrræði til að vinna með nýja tækni og ásamt nýjum samstarfsaðilum til að ná fram skjótari niðurstöðum.

Árið 2019 hóuðu NordGen og NordForsk saman hópi fræðimanna og ráðamanna til að ræða „Invest more in plant breeding research and include gene banks [3]“. Ráðstefnan lýsti eftir traustari nytjaplöntum sem þola öfgakenndara veður og meindýr, en einnig tækni og samstarfi opinberra aðila og einkaaðila. Af þessum sökum ættu fjárveitingar og úrræði NordGen áfram að vera verulegur hluti af fjárhagsáætlun MR-FJLS, þar sem verkefni hennar verða æ mikilvægari.

Norræn samvinna til skemmri og lengri tíma

Landbúnaðar- og skógræktarráðherrar Norðurlandanna komu saman í júní 2022 til að ræða fæðuöryggi og viðbúnað [4]. Á fundinum var einnig rætt um forkönnun [5] sem Norræna nefndin um landbúnaðar- og matvælarannsóknir (NKJ) og Samnorrænar skógræktarrannsóknir (SNS) gerðu að beiðni Norrænu ráðherranefndarinnar stuttu eftir árás Rússlands á Úkraínu. Forkönnunin um hvernig styrkja megi lífhagkerfið, þ.e. skógrækt, landbúnað og sjávarútveg í breiðum skilningi, skapar grundvöll fyrir vinnu að samnorrænni stefnu til langs tíma. Í því samhengi skipta áhrif loftslagsbreytinga á fagsviðið í heild sinni sköpum til lengri tíma litið, þó svo að stríðið í Úkraínu og áhrif þess á landbúnaðinn hafi legið til grundvallar forkönnuninni.

Í svari norrænu ríkisstjórnanna við fyrirspurn E 11/2022 kom fram að mörg norrænu landanna hafi gripið til aðgerða til að hjálpa landbúnaði að bregðast við afleiðingum stríðsins í Úkraínu. Þær hafi veitt fjárhagsaðstoð og komið á nýjum flutningaleiðum. Á ráðherrafundi landbúnaðar, skógræktar, sjávarútvegs og matvæla ákváðu norrænu ráðherrarnir að gera rannsókn á viðnámsþrótti þessara sviða gagnvart áhrifum af innrás Rússlands í Úkraínu. Þess var vænst að niðurstöðurnar yrðu kynntar í júní 2023. Einnig kom fram að væntingarnar séu mismunandi í norrænu löndunum, sem flækir sameiginlegar aðgerðir til að bregðast við áskorunum í landbúnaði.

Spurningunni um að skapa betri forsendur fyrir notkun annarra norrænna og landsbundinna orkugjafa í landbúnaði var svarað með því að orkustefnur norrænu landanna séu ólíkar. Auk þess var vísað til verkefnis um sjálfbært sjávarhagkerfi og verkefnis um lífhagkerfi sem felur m.a. í sér kortlagningu veikleika sem hafa áhrif á lífhagkerfi. Ekkert af verkefnum snýr þó að öðrum orkugjöfum, orkuskilvirkni eða grænum umskiptum. Þess vegna þarf að kanna nánar hvort hefja skuli norrænt samstarf um slíkt.

Í þessu samhengi er þemað „Energy Efficiency in the Nordic Food Systems for a Green Transition“ í rannsóknaráætlun NordForsk sérstaklega viðeigandi. Tilgangur þess er að gefa ráðleggingar um m.a. aðra orkugjafa innan norrænna matvælakerfa og aukna orkuskilvirkni í allri virðiskeðjunni.

Sjónarmið nefndarinnar

Það verður æ meira áriðandi að framleiða matvæli á snjallari máta samhliða hækkandi aldri heimsbyggðarinnar og loftslagsbreytingum. Í nefndinni var viðtæk samstaða um að tillagan væri bæri mikilvæg og mjög brýn í ljósi afleiðinga loftslagsbreytinga og stríðsins í Úkraínu, sem hefur leitt til hækkandi matvælaverðs og matvælaskorts.

Því studdu allir flokkahóparnir þingmannatillöguna. Flokkahópur miðjumanna og flokkahópur hægrimanna telja mikilvægt að ekki sé einungis rætt um grænmetisræktun því fæðuöryggi snúist einnig um framleiðslu dýraafurða. Loftslagsbreytingar hafi

nefnilega áhrif á búfjárrækt þar sem loftlagsbreytingar hafa bein áhrif á fóður dýranna. Plönturæktun verður fyrir beinum áhrifum af aukinni úrkomu, breytingum á hitastigi og auknu magni koldíoxíðs í andrúmsloftinu.

Í nefndinni ríkti samstaða um að skoða hvort innleiða skuli tillögu Norðurlandaráðs æskunnar um „að Norðurlandaráð setji norrænu löndunum það markmið að sjálfnægtastig í matvælaframleiðslu þeirra verði minnst 75%“.

Norræn vinstri græn lögðu áherslu á mikilvægi þess að einnig yrði litið til fæðuöryggis á Grænlandi sem og sjálfnægta í tengslum við steinefni sem eru notuð í áburði.

Norræna sjálfbærnefndin veitir því athygli að norrænir ráðherrar landbúnaðar, skógræktar, sjávarútvegs og matvæla hafa ákveðið að gera rannsókn á viðnámsþrótti þessara sviða gagnvart áhrifum af innrás Rússlands í Úkraínu. Þess var vænst að niðurstöðurnar yrðu kynntar í júní 2023. Nefndin óskar eftir því að fá upplýsingar um niðurstöðu rannsóknarinnar og hvernig ráðherrarnir hyggjast fylgja henni eftir.

Nefndin fylgist með miklum áhuga með þema grænna umskipta í rannsóknaráætlun Nordforsk, „Energy Efficiency in the Nordic Food Systems for a Green Transition“, en tilgangur þess er að gefa ráðleggingar um m.a. aðra orkugjafa innan norrænna matvælaferfa og aukna orkuskilvirkni í allri virðiskeðjunni.

Kaupmannahöfn, 5. september 2023

Johan Andersson (S)
Tove Elise Madland (A)
Mats Wiking (S)
Per Husted (S)
Ola Elvestuen (V)
Rebecka Le Moine (MP)
Bella Forsgrén (gröna)
Simon Holmström (HI)

Ásmundur Friðriksson (Sj)
Heikki Autto (saml)
Lene Westgaard-Halle (H)
Mariane Paviasen (IA)
Marianne Bigum (SF)
Staffan Eklöf (SD)
Himanshu Gulati (FrP)